

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

ทรัพยากรป่าไม้มีความสำคัญยิ่งต่อมนุษย์นอกจากใช้เพื่อการดำรงชีพแล้วยังเป็นระบบนิเวศที่ค้ำจุนรักษาคุณภาพของธรรมชาติ โดยที่ร้อยละ 54.30 ของพื้นที่ป่าของประเทศไทยอยู่ในภาคเหนือ และจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีพื้นที่ป่า 5,479,706 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 69.14 ของพื้นที่จังหวัดในปี 2541 และเพิ่มขึ้น 1,475,429 ไร่ในปี 2547 รวมมีพื้นที่ป่า 6,955,135 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 87.75 ของพื้นที่ทั้งหมด (ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียม กรมป่าไม้, 2548) ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดของภาคเหนือและยังคงความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ เป็นที่อยู่ของชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีความแตกต่างกันทางด้านชาติพันธุ์ ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

ความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้จึงนำมาสู่การศึกษาเรื่องปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวไทยภูเขาในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงมาตรการ รูปแบบกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และข้อปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยจำแนกตามชนเผ่า พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการจัดการป่าไม้ ของหน่วยงานพัฒนามนุษย์พื้นที่สูง และเป็นแนวทางด้านการอนุรักษ์ให้แก่ชุมชนบนพื้นที่สูงอื่นๆ เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน

การศึกษานี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ภายใต้อำนาจของโครงการความตระหนักทางด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อสะท้อนแนวการปฏิบัติในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชาวไทยภูเขาในภาคเหนือของประเทศไทย ออกแบบสอบถามและเก็บข้อมูลโดยศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นครัวเรือนชาวไทยภูเขาจำนวน 114 ครัวเรือน การศึกษาในปีการเพาะปลูก 2546/47 โดยเลือก 3 หมู่บ้านได้แก่ บ้านบ่อไคร้ ชนเผ่ามูเซอจำนวน 30 ครัวเรือน บ้านแม่ละนา ชนเผ่าไทยใหญ่จำนวน 54 ครัวเรือน และบ้านเมืองแพม ชนเผ่ากระเหรี่ยงจำนวน 30 ครัวเรือน ในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ 2 แบบ คือใช้สถิติอย่างง่ายในการวิเคราะห์เพื่อหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด

และค่าต่ำสุด ในรูปของตารางประกอบการอธิบายข้อมูลภูมิหลังของครัวเรือน สภาพเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงรูปแบบกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยจำแนกตามชนเผ่า และเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression) ตามแบบจำลองโลจิต (Logit Model) โดยวิธีประมาณภาวะความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood Estimate Method) เพื่อการวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

สภาพทั่วไปของหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่าง คือร้อยละ 31.58 มีอายุระหว่าง 31-40 ปี ซึ่งมีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 41.51 ปี เป็นเพศชายร้อยละ 62.28 เพศหญิง 37.72 และสถานภาพสมรสร้อยละ 88.60 เป็นชนเผ่าไทใหญ่ร้อยละ 44.74 ชนเผ่ากระเหรี่ยงร้อยละ 27.19 และชนเผ่ามูเซอร์ร้อยละ 24.56 ศาสนาที่นับถือมากที่สุดคือพุทธ ร้อยละ 78.07 และส่วนใหญ่ของหัวหน้าครัวเรือนไม่ได้รับการศึกษา มีอาชีพหลักคือเลี้ยงสัตว์ รองลงมาคือทำไร่/ทำนา ส่วนอาชีพรอง คือเลี้ยงสัตว์ โดยที่รายได้สุทธิเฉลี่ยของเกษตรกรนั้นมีค่าเป็นลบ 5,161 บาทต่อครัวเรือน และมีรายได้จากเก็บของป่าทั้งแบบเป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด 1,307.07 บาท สมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่คือร้อยละ 68.32 อยู่ในช่วงอายุ 15-60 ปี ซึ่งเป็นวัยแรงงาน แบ่งเป็นเพศชาย ร้อยละ 37.07 และเพศหญิงร้อยละ 31.25 มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.07 คน โดยขนาดพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรเฉลี่ย คือ 10.55 ไร่ต่อครัวเรือน

สำหรับประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการด้านป่าไม้พบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าในชุมชนมีกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าไม้ ร้อยละ 71.05 และหัวหน้าครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพียงร้อยละ 10.53 มีหัวหน้าครัวเรือนชาวไทยภูเขาร้อยละ 33.33 ได้รับการอบรม เรื่องทรัพยากรป่าไม้ และส่วนใหญ่เข้ารับการอบรม 1-2 ครั้ง จากเจ้าหน้าที่ป่าไม้บ่อยที่สุด และเมื่อสอบถามถึงความเข้าใจในด้านทรัพยากรป่าไม้โดยใช้คำถามในการวัดรวมทั้งสิ้น 7 ข้อพบว่า ชาวไทยภูเขาที่มีความเข้าใจเรื่องเกี่ยวกับป่าไม้มีประโยชน์ต่อดินและน้ำเป็นอย่างมาก และถ้ารักษาป่าไม้ได้ก็จะเป็นการช่วยรักษาพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ ไว้ไม่ให้สูญพันธุ์ด้วยมากที่สุด ซึ่งประเด็นในเชิงบวก

รูปแบบกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า บ้านบ่อไครมีหัวหน้าครัวเรือนเข้าร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์ป่าไม้ร้อยละ 10.00 ในการร่วมปลูกป่าชุมชน เพื่อช่วยรักษาป่าไม้ และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร สำหรับในหมู่บ้านแม่ละนามีเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ร้อยละ 22.22 ในการปลูกป่า ทำแนวกันไฟ และปลูกป่าต้นน้ำ เพื่อให้พื้นที่ป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์ ป้องกันไฟป่า และช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ส่วนหมู่บ้านเมืองแพมมี

ชาวไทยภูเขาเข้าร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ร้อยละ 43.33 ในการปลูกป่า ทำแนวกันไฟ และ บวชป่า เพื่อช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน

การทดสอบค่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า ตัวแปร เชื้อชาติ(RACE₁) อาชีพเลี้ยงสัตว์ (OCC2) มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในทิศทางบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ส่วนตัวแปร ความรู้ความเข้าใจด้านทรัพยากรป่าไม้ (KNO) มีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 ดังนั้นหมายความว่า เมื่อชาวไทยภูเขามีเชื้อชาติกระเหรี่ยง หรือมีอาชีพเลี้ยงสัตว์ และมีความรู้ความเข้าใจในทรัพยากรป่าไม้มากขึ้น จะทำให้มีการอนุรักษ์มากขึ้น โดยที่แบบจำลองสามารถทำนายได้ถูกต้องร้อยละ 75.44 โดยที่ค่า LR ซึ่งมีการกระจายแบบโคสแควร์มีค่าเท่ากับ 15.9603 และเมื่อพิจารณาค่าความน่าจะเป็นเมื่อ ชาวไทยภูเขาเป็นเชื้อชาติกระเหรี่ยง(RACE1) และประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ (OCC2) โดยมีค่าความรู้ความเข้าใจในด้านทรัพยากรป่าไม้ของชาวไทยภูเขา (KNO) เฉลี่ยเท่ากับ 4.9035 ได้ค่า Z เท่ากับ 0.1551 และความน่าจะเป็นเท่ากับ 0.5387 หมายถึงชาวไทยภูเขามีโอกาสในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ 0.5387 หรือร้อยละ 53.87 และค่าผลกระทบส่วนเพิ่มของความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ป่าไม้เท่ากับ 0.1660 คือเมื่อคะแนนของความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ป่าไม้เพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้ชาวไทยภูเขามีโอกาสในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพิ่มขึ้นร้อยละ 16.60

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวไทยภูเขา อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะบางประการ คาดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่สนใจจะศึกษาครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. เชื้อชาติกระเหรี่ยงจะมีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในทิศทางบวก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรนำรูปแบบการอนุรักษ์ของกระเหรี่ยงมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ให้แก่ ชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่าอื่น ๆ เช่น การสร้างจิตสำนึกด้านการรักษาป่าใน 3 มิติ คือ ด้านการปกครอง ด้านประเพณีและด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งจะทำไปพร้อม ๆ กันทั้ง 3 ด้าน โดย

เริ่มจากเด็กทุกคนจะได้สัมผัสกลิ่นไอของป่าตั้งแต่เกิด เช่นพิธีป่าสะดือ เป็นต้น หรือในด้านการปกครอง พ่อแม่จะสั่งสอนลูก ๆ โดยผ่านพิธีและกิจกรรมในครอบครัว และจะสอนให้มีความเชื่อถือในตัวผู้นำธรรมชาติ ส่วนด้านประเพณีได้สอนให้เชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ อาทิ ผีเจ้าป่า เจ้าเขา ผีห้วย ผีผอ ข้อห้ามต่าง ๆ โดยการสอนผ่านตำนาน ผ่านบทเพลงที่เกี่ยวกับบุญคุณของป่า

2. เนื่องจากความรู้ความเข้าใจในทางด้านทรัพยากรป่าไม้ไม่มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในทิศทางบวก ดังนั้นเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการการจذبรวมความรู้เรื่องป่าไม้ เพื่อให้ชาวไทยภูเขาที่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันกับป่า

3. อาชีพเลี้ยงสัตว์มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในทิศทางบวก เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ไว้ว่าเป็นการเข้าร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ ดังนั้นอาชีพเลี้ยงสัตว์มีช่วงเวลาของการทำงานที่แน่นอนไม่จำเป็นต้องใช้เวลาทั้งวันในการทำงาน ทำให้มีเวลาส่วนหนึ่งเพื่อมาเข้าร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้ ให้เหมาะสมกับอาชีพส่วนใหญ่ในชุมชน เช่น หากชุมชนนั้น มีอาชีพในการทำนา ทำไร่ ก็ไม่ควรจัดกิจกรรมอนุรักษ์ในฤดูเพาะปลูก แต่เปลี่ยนมาจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ในช่วงว่างจากการเพาะปลูกแทน

4. ควรส่งเสริมการศึกษาภาคบังคับแก่ชาวไทยภูเขา เนื่องจากชาวไทยภูเขามีกความแตกต่างทางด้านภาษาและวัฒนธรรมกับชาวไทยพื้นราบทำให้ความรู้ความเข้าใจในด้านทรัพยากรป่าไม้ที่อบรมโดยหน่วยงานต่าง ๆ อาจได้ประโยชน์ไม่เต็มที่แต่หากชาวไทยภูเขามีกความรู้บ้างจะเป็นตัวช่วยเสริมให้ความรู้ความเข้าใจด้านทรัพยากรป่าไม้ที่อบรมจากหน่วยงานต่าง ๆ เป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

ในการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ยังมีทรัพยากรอื่นประเภท ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ ทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ และสัตว์ป่า ซึ่งล้วนแต่มีความสำคัญกับวิถีชีวิตของชาวไทยภูเขาทั้งสิ้นดังนั้นการศึกษาในครั้งต่อไปควรมีกการศึกษาถึงทรัพยากรด้านอื่น ๆ ประกอบกับการศึกษาทรัพยากรป่าไม้เพื่อให้ได้ประโยชน์ครบทุกด้านของสิ่งแวดล้อม